

Розділ 2.

**ГРАНІ ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ:
ЗВ'ЯЗОК ПОКОЛІНЬ**

УДК 780.614.334.071.2(477.54)(092):

DOI 10.34064/khnum2-23.06

Рощенко Олена Георгіївна

докторка мистецтвознавства, професорка, завідувачка кафедри теорії
та історії музики Харківської державної академії культури;

e-mail: elena.roshenko@gmail.com

ORCID 0000-0002-6048-6335

**ВИОЛОНЧЕЛЬНА ШКОЛА ГЕОРГІЯ АВЕР'ЯНОВА:
ГРАНІ АРТИСТИЗМУ**

Постановка проблеми. Логічною підставою дослідження є актуальність концепції художнього універсалізму творчої особистості та вчення музикологічної акмеології, які конкретизовано через приклад розв'язання згаданих проблем українського музикознавства шляхом вивчення структури творчого універсалізму постаті **Георгія Борисовича Авер'янова** – концертного виконавця, музичного редактора, очільника харківської віолончельної школи (1960–1991), першого проректора (1968–1975) і ректора (1975–1991) Харківського інституту (нині університету) мистецтв імені І. П. Котляревського. **Інноваційний елемент розвідки** полягає в залученні акме-методології, а саме – акмеоцентричного підходу до визначення вершини життєтворчого шляху Г. Б. Авер'янова. **Мета дослідження** – на основі застосування акмеоцентричного підходу визначити грані артистизму та розробити акмеограму виконавсько-педагогічної життєтворчості Георгія Авер'янова. **Методологія дослідження** базується на положеннях фундаментального музикознавства, акмеоцентричного підходу, біографіч-

ного методу, концепції діяльнісного універсализму. **Результатами дослідження** є розробка аспектів виконавської акмеології, шляхів застосування акмеоцентричного підходу для побудування акмеограми життєтворчості митця, встановлення художніх рис його віолончельного стилю (обумовленого сукупністю його дарувань та переосмисленням завоювань чотирьох віолончельних шкіл України), введенням поняття «віолончельний романтизм» як стильової домінанти виконавської індивідуальності Майстра. **Висновки.** Акмеологічна методологія в повному обсязі спрацьовує по закінченні життєтворчості індивідуума, коли унаочнюється життєтворча дуга, прокреслена душею й натхненою працею музиканта. Коли дослідницький погляд дистанціюється від життєтворчості «героя», уможливується розбудова акмеограми виконавсько-педагогічної діяльності Артиста. Аналіз життєтворчості Г. Б. Авер'янова дозволив виявити грані властивого йому артистизму, що виникли як взаємодія складових системи його природних обдарувань та узагальнених в його діяльності музично-культурних хронотопів України; визначити харківський період як вираз виконавсько-викладацького акме музиканта; представити структуру універсализму творчої особистості митця як складену з чотирьох компонентів («чотири-діяльнісну», за О. Комендою): іпостасей концертного виконавця, музичного редактора, викладача, музичного діяча.

■ **Ключові слова:** віолончельна школа Г. Б. Авер'янова, грані артистизму, віолончельний романтизм, універсальна творча особистість, зміна хронотопів, акмеоцентричний метод дослідження, виконавсько-викладацьке акме, акмеограма виконавсько-педагогічної життєтворчості, акмеологічний часопростір.

Постановка проблеми. **Актуальність теми дослідження** обумовлена доречністю долучення до визначення специфіки художнього універсализму творчої особистості положень музикологічної акмеології. Актуальність дослідження конкретизується завдяки розв'язанню відзначеної музикознавчої проблеми на основі вивчення структури творчого універсализму, властивого **Георгію Авер'янову** – концертному виконавцю, музичному редактору, очільнику харківської віолончельної школи упродовж 1960–1991 рр., першому проректору (1968–1975 рр.) і ректору (1975–1991 рр.) Харківського

інституту мистецтв імені І. П. Котляревського (нині ХНУМ імені І. П. Котляревського). Така актуалізація відкриває можливість для широкого застосування у музикознавстві акме-методології, а саме – акмеоцентричного підходу, що задіяний в даному дослідженні для визначення творчої вершини в життєтворчому шляху Г. Б. Авер'янова.

Аналіз публікацій за темою дослідження. У статті використані наукові джерела, присвячені розбудові: методологічних засад біографічного метода (Друскін, 1987), вчення вікового музикознавства (Савицька, 2008), концепції універсальної особистості в українській музиці (Коменда, 2020), основ акмеологічного музикознавства (Рощенко, 2019), вивченню віолончельно-виконавського стилю (Щелкановцева, 1998) і універсальної творчої особистості Г. Б. Авер'янова (Рощенко, 2006; 2013).

Мета і завдання дослідження. **Мета дослідження** – на основі застосування акмеоцентричного підходу визначити грані артистизму та розробити акмеограму виконавсько-педагогічної життєтворчості Георгія Авер'янова. Досягнення мети потребувало реалізації таких **завдань**: визначити структуру універсальної творчої особистості Г. Б. Авер'янова; встановити періоди життєтворчості та вивчити специфіку викладацько-педагогічного акме артиста; розкрити сутність виконавської манери та педагогічних принципів, закладених в основу віолончельної школи музиканта.

Методологія дослідження базується на залученні засад фундаментального та виконавського музикознавства, *акмеоцентричного підходу, застосованого задля визначення специфіки творчого шляху Г. Б. Авер'янова до професійно-творчої вершини, біографічного методу, задіяного з метою вивчення виконавсько-педагогічної життєтворчості голови харківської віолончельної школи упродовж 1960–1991 рр., концепції діяльнісного універсалізму, розробленої О. І. Комендою (2020), задіяного для визначення структури універсальної творчої індивідуальності Г. Б. Авер'янова.*

Виклад основного матеріалу дослідження. Знакові дати – 90-річчя від дня народження і 30-річчя від дня смерті Георгія Авер'янова – потребують наукового осмислення життєтворчості музиканта, з діяльністю якого пов'язана історія ХНУМ імені І. П. Котляревського.

Георгій Борисович Авер'янов (1930–1991) – професор, заслужений діяч мистецтв України, яскравий концертний віолончеліст, очільник віолончельної школи – як ректор очолював Харківський інститут мистецтв імені І. П. Котляревського (нині – ХНУМ імені І. П. Котляревського) упродовж 16 років (з 1975 по 1991 рр.). Творча діяльність Г. Б. Авер'янова припадає на той історичний період в історії розвитку нашого ЗВО, що зараз (30 років потому) постає як епоха його розквіту. Адже в той час тут вільно творили легендарні музиканти і артисти, імена яких стали для гордовитих нащадків символами колишньої слави музично-театрального харківського всесвіту.

Якщо біографічний метод передбачає дотримання принципу «вірності деталей», то розбудова акмеограми виконавсько-педагогічної життєтворчості Артиста потребує надання переваги відстороненню від «дрібниць», конструюванню та моделюванню результуючої вертикалі, що організує його діяльність. У даній роботі на основі застосування двох дослідницьких призм, що використані для розгляду формування виконавсько-викладацького акме Георгія Авер'янова, досліджується як процес, так і результуюча вертикаль.

Грані артистизму, властиві творчій особистості Георгія Борисовича Авер'янова та відображені в його артистичному стилі і віолончельній школі, склалися в результаті взаємодії двох систем. Система обдарованостей обумовлена природою індивідуальності Г. Б. Авер'янова. «Система хронотопів» (дане визначення цитується за усною доповіддю доктора мистецтвознавства, професора, проректора з наукової роботи ОНМА імені А. В. Нежданової О. І. Самойленко), преображена під впливом індивідуальності Музиканта, втілена в його творчій діяльності концертного виконавця і голови харківської віолончельної школи упродовж 1959–1991 рр.

Система обдарованостей, що вирізняла особистість Георгія Авер'янова, охоплювала контрастні полюси його творчої природи. В особистості Георгія Борисовича поєднувалися таланти «фізика» і «лірика», логіка і мрійника. Як визнаний ерудит і натхненний читач, Георгій Борисович, що з дитинства захоплювався літературою – художньою (пригодницькою, детективною, романтичною), історичною, філософською, професійною, у зрілі роки був призначений головою

Харківського обласного товариства любителів книги, що ще більше посилило в ньому читацьку пристрасть. Мова, лаконічна і образна, сповнена неочікуваних метафор і змістовно багатогранних конструкцій, видавала в ньому блискучого оратора. Він цінував «красу гри» і швидко оволодівав її законами, в яких би «шатах» вона не з'являлася перед його гострим поглядом. Георгій Борисович самозабутньо віддавався захоплюючому метроритму гри: його ігрове мислення блискучо проявлялося в витончених мислених розрахунках шахіста і непередбачуваних атаках спортсмена (ігрока Одеської збірної по волейболу). Як логік, Георгій Авер'янов – володар «швидкого розуму» – вирізнявся яскравим математичним талантом, що проявлявся у розв'язанні не тільки складних задач науки, що, за М. Ломоносовим, «розум до порядку приводить», але і в здібності стрімкого знаходження нестандартних вирішень «надзвичайних» життєвих і митецьких ситуацій. Але всю цю систему талантів, якою настільки щедро він був обдарований, Георгій Борисович без жодних сумнівів поклав «до ніг» Музики – богині, таїна культу якої передбачає одвічне злиття наукового і художнього, потребує самовідданості і комбінаторності ігрового мислення заради служіння її Величі. Сукупність талантів, якими від природи був нагороджений Георгій Авер'янов, слугувала ступенями, що дозволила йому піднятися на вершину – п'єдестал Артиста, «камінцями», з котрих було складено грані його віолончельного артистизму.

«Система хронотопів» у структурі творчої особистості Георгія Авер'янова специфікується завдяки синтезу преображених в палаючому горнілі його творчої індивідуальності традицій українських віолончельних «хроносів» і «топосів», властивих одеській, київській, львівській, харківській школам, як передумови утворення власного виконавсько-викладацького творчого методу. Наче сама доля втрутилася в творчу біографію Георгія Борисовича, спрямувавши його життєтворчість на проходження крізь випробування (своєрідні «мідні труби») чотирьох українських віолончельних шкіл з тим, щоби загартувати його власні унікальну виконавську манеру та педагогічну систему. Життєтворчість Георгія Авер'янова-віолончеліста корегується *змінюю хронотопів*, в умовах яких проявляла себе його кипуча натура.

В Одесі – на «малій батьківщині» Георгія Борисовича – відбулося його становлення як музиканта. Навчання в класі легендарного професора А. Вайнера сприяло першому розкриттю і визнанню багатогранного таланту юного віолончеліста. В Одесі властивості натури Георгія Авер'янова – вільної, бунтівної і, водночас, ніжної, наче море, з південною гарячністю душі, щирістю, романтичною поривчастістю – почали оформлюватися як грані артистичного темпераменту. Одеське середовище сприяло зміцненню віолончельного романтизму Георгія Авер'янова як головної якості його творчого обдарування, збереженого на всіх етапах життєтворчого шляху. Тут він почав багато і плідно працювати, вимагаючи від себе абсолютної агогічної і апікатурно-штрихової дисципліни, годинами шліфуючи прийоми гри, необхідні для втілення художнього задуму, що відкривався його уяві. Тут він навчився корегувати стихію власних пристрастей об'єктивним, жорстким розрахунком, необхідним для співвіднесення художніх завдань, що виникають на кожному етапі становлення музичного твору, з власними виконавськими можливостями, постійно вдосконалюючи їх. Тут він навчився підкорювати своє палке артистичне «я» розкриттю виконавської понад-ідеї твору, відображенню конфігурації його змісту і формальної конструкції, стильової і драматургічної логіки, приділяючи особливу увагу вивірності шляху до кульмінації. Виконавська самодисципліна стала тими «берегами», в котрі Георгієм Авер'яновим свідомо було укладено безкрає «море» його власного бурхливого темпераменту. Багатогранність музичних обдарувань Г. Б. Авер'янова виявилася ще в студентські роки, адже з Одесою пов'язаний початок його творчого шляху як концертуючого соліста, артиста віолончельної групи Одеського оперного театру, викладача музичної школи імені П. Столярського (з 1953 р.). В одеський період (тривав до 1955 р.) почала формуватися така ознака внутрішнього світу музиканта, як мистецький максималізм, що виразився у граничній самовіддачі, інтенсифікації праці, множинності самопроявів, напруженості творчого життя.

З Києвом пов'язаний аспірантський період в життєтворчості Г. Б. Авер'янова (1955–1958). Навчання у професорів Київської державної консерваторії Григорія Пеккера (випускника Лейпцігської кон-

серваторії по класу Ю. Кенгеля, 1927 р.) і Германа Васильєва відмічене концентрацією аспіранта Г. Б. Авер'янова на виконавській діяльності, націленості на подальшу шліфовку таланту концертуючого віолончеліста. В Києві артистичне «я» виконавця-романтика було піддано подальшому академічному загартуванню, що остаточно сформувало сценічну витримку концертного виконавця. Праця Г. Б. Авер'янова як артиста віолончельної групи Київського оперного театру згодом дала дещо неочікуваний і, поруч з тим, передбачуваний результат в його педагогічній роботі. Приблизно у 80 роки ХХ ст. серед музикантів України поширилося таке спостереження: майже вся віолончельна група Київського театру опери і балету того часу була представлена учнями Г. Б. Авер'янова, що стало свідомством результативності його педагогічного методу. Серед них були, зокрема, лауреати численних всеукраїнських конкурсів віолончелістів Віталій Мальцев, Сергій Россоха, Анатолій Єздаков, Надя Клочко...

У Києві відбулася кристалізація редакторської грані творчого універсалізму Георгія Авер'янова. Якщо Григорій Пеккер відомий як редактор віолончельних партій багатьох оркестрових творів, зокрема, Концерту А. Дворжака для віолончелі з оркестром, то Георгій Авер'янов був редактором віолончельних концертів українських композиторів Д. Л. Клебанова і В. С. Губаренка (віолончельні партії цих концертів прикрашає ім'я їх редактора). До речі, першим виконавцем цих концертів був саме Георгій Авер'янов, що дозволяє дійти висновку, що твори були написані під впливом його артистичної манери.

Зарахування випускника аспірантури Київської консерваторії на посаду старшого викладача кафедри струнних інструментів по класу віолончелі Львівської консерваторії знаменувало собою короточасний (1958–1959), але надзвичайно важливий період творчої біографії Г. Б. Авер'янова. Тимчасове перебування в львівському музичному топосі викристалізувало таку стильову характеристику системи виконавського стилю Георгія Борисовича, як класицизм. У Львові, служінню котрому віддав свою 30-річну данину Франц Ксавер Моцарт, віденський класицизм має значення того материнського лона, з якого зросла професійна галицька музична культура. Тут розпочався шлях

Георгія Борисовича як консерваторського викладача, навчання в класі якого гарантувало студентам проходження по всім звивинам шляху, який доречно визначити латинським висловом «*per aspera ad astra*». Злет до зірок, за словами Георгія Борисовича, потребує від музиканта відмови від матеріальних благ, зречення від звичайних радощів життя як спокуси, що перешкоджає сходженню до висот абсолютної Музики.

Подальша творча діяльність Г. Б. Авер'янова упродовж 32 років (від 1959 р.) була присвячена Харківській державній консерваторії (перейменована на Харківський інститут мистецтв 1968 р.). Початок харківського періоду життєтворчості Г. Б. Авер'янова збігається з початком знаменитої доби «відлиги», що подарувала митцям право назавжди відчувати себе «шестидесятниками», вільними від крайнощів ідеологічних забобонів. Вроджена волелюбність, успадкована від одеського топосу, помножена на свободу, відкриту хроносом «відлиги», стала визначальною властивістю життєтворчості Георгія Борисовича.

За вдалим виразом О. М. Щелкановцевої, в Харкові він «пройшов у своїй кар'єрі всі ієрархічні сходинки – від педагога віолончельного класу до ректора» (Щелкановцева, 1992). Саме в Харкові Г. Б. Авер'яновим було досягнене *творче акме* концертуючого виконавця і голови харківської віолончельної школи. Акмеологічний часопростір творчої долі Георгія Борисовича відзначений його участю в розбудові харківського митецького тексту. Універсальність обдарування Г. Б. Авер'янова-виконавця проявилася в його виступах як соліста в концертах Харківської філармонії, у складі тріо (за участю видатних музикантів міста тієї пори – піаніста Гаррі Гельфгата і скрипаля Ісаака Заславського). В дуєті з Гаррі Гельфгатом у листопаді 1990 року у Великій залі ХІМ імені І. П. Котляревського відбувся останній концерт Георгія Авер'янова, присвячений його 60-річному ювілею.

Як викладач, Георгій Борисович вкладав свій талант і досвід в навчання учнів Харківської музичної десятирічки, студентів класу по спеціальності, керованого ним ансамблю віолончелістів, квартетного класу. В підсумку, певною мірою учнями Г. Б. Авер'янова були декілька поколінь віолончелістів, які в різні часи упродовж 32-річного періо-

ду навчалися в музичній школі та консерваторії. Що ж стосується безпосередніх учнів Георгія Авер'янова по класу віолончелі, то тут слід назвати славні імена Ігоря Гайди, Сергія Россохи, Віталія Мальцева, Анатолія Єздакова, Надії Клочко, Олександра Шапіро, Мар'яни Авер'янової, Ніни Барашкіної. І. Ф. Гайда, якого Георгій Борисович називав своїм першим учнем, успадкував педагогічну складову обдарування свого вчителя. Професор І. Ф. Гайда більше 40 років працював в ХІМ, очолюючи кафедру камерного ансамблю. Сергій Россоха, Віталій Мальцев, Анатолій Єздаков, Надія Клочко, Олександр Шапіро, Володимир Кругляков, Михайло Безрозум, Мар'яна Авер'янова, Ніна Барашкова – лауреати численних віолончельних конкурсів – надали перевагу виконавській діяльності.

Мстислав Ростропович 1966 р., підсумовуючи здобутки Всесоюзного конкурсу віолончелістів в Москві, підкреслив, що Г. Б. Авер'янов, учні якого В. Кругляков і В. Мальцев «відмінно себе показали», входить «сьогодні до гвардії нашої педагогіки» (Ростропович, 1966: 4). Оцінка, надана видатним Музикантом, об'єктивно засвідчує високий рівень віолончельної школи Георгія Авер'янова.

Творчо-виконавське акме Георгія Борисовича збігається з його багаторічною діяльністю як першого проректора (1968–1975) і ректора (1975–1991) Харківського інституту мистецтв імені І. П. Котляревського. Метою ректора Георгія Авер'янова, в досягнення якої він вкладав всю свою енергію, було перетворення інституту мистецтв на «кузню митецьких кадрів» (Авер'янов, 1978).

Якщо виходити з наукової концепції, розробленою Ольгою Комендою, то Георгія Авер'янова слід відносити до *універсальної творчої особистості «чотири-діяльнісного» типу в музичному мистецтві*. Адже його виключно музичні обдарування представлені чотирма творчими сферами – виконавською, викладацькою, редакторською, діяльнісною. Оскільки такі напрями, як виконавська і викладацька діяльність, самі по собі втілюються множинно, універсалізм, властивий особистості Г. Б. Авер'янова, спостерігається і на окремих рівнях системі його обдарувань.

Зміна хронотопів обумовлює розподіл життєтворчості Георгія Авер'янова на два періоди. Перший з них, що охоплює всю

першу половину його життя – від народження до переїзду в Харків – за традицією романтичної літератури, слід визначити як «роки навчання», «роки мандрів», пов'язані зі «збиранням меду поезії» (саме так античні поети визначали свою творчість) віолончельного мистецтва. Другий період, точка відліку якого обумовлена переїздом до Харкова – другої батьківщини Георгія Борисовича, постає як доба розквіту, котру вирізняє досягнення вершини, акме, довге перебування на мистецькому «небосхилі», що, однак, не виключає й подальші досягнення, творчі здійснення, художні відкриття і звершення, даровані музикантові долею. Виокремлені періоди життєтворчості Георгія Авер'янова рівні за часом: кожен тривав 30 років... Перший з них став запорукою звершень другого як узагальнення і вершини всього попереднього життєтворчого шляху Музиканта. Якщо роки мандрів і навчання в життєтворчості Георгія Авер'янова пов'язані з такими консерваторськими містами, як Одеса, Київ і Львів, то перебуванням у Харкові обумовлене *творче акме Артиста, реалізоване у виконавсько-педагогічній площині.*

В Харкові набули абсолютної завершеності виконавські переконання Г. Б. Авер'янова, ним було вироблено цілісну систему педагогічних принципів. Свій власний досвід концертного виконавця, як і виявлені ним шляхом аналітичного прослуховування концертних виступів видатних сучасників – Д. Б. Шафрана, Н. Г. Гутман, М. К. Чайковської, М. Л. Ростроповича – інтерпретаційні принципи було закладено в основу віолончельної школи, яку вирізняють висока творча напруга, продуктивність та результативність.

Серед загальних педагогічних принципів професор Г. Б. Авер'янов віддавав перевагу настанові щодо того, що не можна навчити того, хто не може і не хоче вчитися. Тому навчання як процес він розподіляв між учителем і учнем, покладаючи на останнього надзвичайно велику відповідальність.

Відсутність будь-яких «знижок» – на вік, родинні або дружні зв'язки, свята, загальну зайнятість, відпочинок – характеризувало Г. Авер'янова-викладача. Ніщо не мало впливати на щоденні заняття по спеціальності, у віолончельному класі. По-лицарські самовіддано борючись із «войовничою бездарністю», він натхненно працював із

талановитими учнями. Чим більш обдарованим був учень, тим більш вимогливим ставав Учитель, прививаючи юному талановитому музикантові якість художньо-артистичного максималізму. Для кожного учня музичної десятирічки або консерваторії він розробляв індивідуальний педагогічний метод роботи, що мав відповідати як ступеню обдарованості, професійної підготовки, так і властивостям інтелектуально-емоціонального світу вихованця.

Георгій Борисович вважав, що під час концертного (або конкурсного) виступу артист може втратити до 50 процентів власних досягнень. Вихід з даної ситуації він бачив в тому, щоби, передбачаючи цю можливість, бути готовим до виходу на сцени на 150 процентів. Наявність такого «запасу» надавала умови для стопроцентної успішності в процесі сценічного виконання концертної програми. Закономірність, встановлену на основі власного виконавського досвіду, Учитель поширив на процес навчання студентів свого класу, вимагаючи від кожного з них у процесі репетиційної роботи абсолютного подолання «вищих» технічних складнощів і максимального розкриття емоційно-змістовного потенціалу творів концертної програми.

Специфічною ознакою життєтворчості Георгія Авер'янова є відсутність в її структурі кризи, важких років випробування «на міцність», коли мистецтво не дарує більше радості, життєдайної сили, очищення душі і пристрастей. Відсутність кризи не означає, що в його житті ніколи не було складнощів, тяжких втрат, що він не знав проблеми вибору тощо. Але служіння мистецтву ніколи упродовж його яскравого життя Артиста не переривалося, навпаки, з роками воно набувало нових відтінків, дозволяючи музикантові діставати нових перемог.

Визначення специфіки виконавського стилю Георгія Авер'янова можливо здійснити на основі проведення своєрідної паралелі. Якщо Бетховен на питання про зміст «*Appassionata*» відповів: «Прочитайте “Бурю” Шекспіра», то скласти враження про виконавський стиль Г. Б. Авер'янова, його творчу постать «віолончеліста концертуючого» доречно на основі ознайомлення з композиторськими творами, складеними під впливом його артистичної натури. По-перше, це твори, написані за життя Артиста – віолончельні концерти В. С. Губаренка

(1964) і Д. Л. Клебанова (1973). По-друге, особистість музиканта розкривають твори, присвячені пам'яті Артиста – «Лірична музика» для віолончелі і камерного оркестру І. К. Ковача (1991), Друга соната для віолончелі і фортепіано В. С. Бібіка (1992), Соната для віолончелі і фортепіано «*Pro memoria*» А. П. Гайденка (1994). Взаємодіючі закономірності відкриваються в процесі осмислення історико-художнього значення віолончельної музики, створеної під враженням від творчої індивідуальності Георгія Борисовича Авер'янова. Прижиттєвий концертний диптих продовжує посмертний камерно-ліричний диптих. Названі твори належать класикам української музики другої половини ХХ ст., увійшовши не тільки до історії «харківського музичного тексту», але й ставши окрасою українського віолончельного всесвіту. Щодо історичної закономірності виникнення творів, натхненних творчою постаттю Артиста, то вони стали віхами віолончельного мистецтва України упродовж тридцятиліття 1964–1994 рр. Жанрово-стильові ознаки віолончельних творів, обумовлених «авер'яновським впливом», відзначені своєрідною еволюцією: прижиттєву яскраву репрезентативну концертність змінює камерність як вираз лірико-філософських роздумів щодо життя і смерті Артиста. Віолончельна пентада на честь Георгія Авер'янова відобразила його іпостасі концертного виконавця і камерного музиканта, втілила властиві його творчій індивідуальності полюси образного світу.

Висновки. Акмеологічна методологія в повному обсязі спрацює після закінчення життєтворчості індивідууму, коли оформлюється *життєтворча дуга, прокреслена душею й натхненою працею музиканта*. Коли відбувається дистанціювання (відсторонення) дослідницького погляду від життєтворчості «героя», уможливується розбудова акмеограми виконавсько-педагогічної діяльності Артиста.

Логіка зміни хронотопів обумовила своєрідну графіку життєтворчості Г. Б. Авер'янова: її зигзаги поєднали «Південну Пальміру» з її стрункими платанами, повітрям, напоєним запахом моря, застиглою в камені фантазією Оперного театру, і квітучий Київ – стародавній центр землі Української; «великий Львів» – втілення західного аристократизму – і східний Харків, гордовитий своєю «першостолічною» історією, індустріальною міццю і вимогливою науково-творчою інте-

лігенцією. Синтез виконавських хронотопів, властивих чотирьом виконавським школам України, став запорукою продуктивності створеної Георгієм Борисовичем віолончельної школи.

Аналіз системи обдарованостей екстра- і інтрамузичного походження сприяв визначенню структури універсальної творчої особистості Георгія Авер'янова як такої, що утворена іпостасями концертного виконавця і очільника віолончельної школи, музичного редактора і музичного діяча.

Аналіз життєтворчості Г. Б. Авер'янова дозволив виявити грані властивого йому артистизму, що виниклі на основі взаємодії системи його природних обдарованостей і зміни музично-культурних хронотопів; визначити харківський період як вираз виконавсько-викладацького акме музиканта; представити структуру універсалізму його творчій особистості, як чотири-діяльнісну (іпостасі концертного виконавця, музичного редактора, викладача, музичного діяча).

Перспективи дослідження полягають у необхідності подальшого поглибленого вивчення творчого універсалізму, притаманному особистості Г. Б. Авер'янова, а також доцільності широкого застосування засад акмеології і акмеоцентричного підходу до розкриття сутності закономірностей сходження до вершин мистецтва та науки, досягнутих певною творчою індивідуальністю.

ЛІТЕРАТУРА

- Авер'янов, Г. Б. (1978, 16 лют.). Кузня митецьких кадрів. *Культура і життя*, 14 (2399).
- Друскин, М. (1987). О биографическом методе. В кн. *М. Друскин. Очерки. Статьи. Заметки*, сс. 232–243. Ленинград: Советский композитор.
- Коменда, О. І. (2020). Універсальна творча особистість в українській музичній культурі. (Автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства). Національна музична академія України імені П. І. Чайковського. Київ, 33.
- Ростропович, М. Л. (1966). Рост мастерства. Итоги конкурса для виолончелистов. *Музыкальная жизнь*, 8, с. 4.
- Рощенко, Е. Г. (2006). Памяти Г. Б. Аверьянова: штрихи к творческому портрету ректора и артиста. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*, 18, 57–67.

- Рощенко, Е. Г. (2013). Универсализм творческой личности виолончелиста Г. Б. Аверьянова. *Науковий вісник Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової*, 17, 317–328.
- Рощенко, О. Г. (2019). Музикознавче акме Наталії Савицької: на шляху до музикологічної акмеології. *Вісник НАКККІМ*, 2, 251–255.
- Савицька, Н. В. (2008). *Хронос композиторської життєтворчості*. Львів: Сполом, 320.
- Щелкановцева, Е. М. (1992). Кафедра струнних інструментів. Г. Б. Аверьянов. В кн. *Харьковский институт искусств им. И. П. Котляревского. 1917–1992*, сс. 175–177. Харьков: [ХГИИ].
- Щелкановцева, О. М. (1998). Деякі риси виконавської та педагогічної системи Г. Б. Авер'янова. *Музична і театральна освіта на Україні: історичний та методологічний аспекти*. Матеріали наук.-метод. конф. проф.-вickl. складу ХІМ, 28–29 грудня 1998 р., (сс. 50–52). Харків.

Olena Roshchenko

Dr. habil. in Art Studies, Professor, Head of the Theory and History of Music Department; Kharkiv State Academy of Culture;
e-mail: elena.roshenko@gmail.com
ORCID 0000-0002-6048-6335

THE CELLO SCHOOL OF GEORGY AVERYANOV: FACETS OF ARTISTRY

Background. *Logical bases of the research* are conditioned by actuality of the conception of artistic universalism of creative personality and the doctrine of musicological acmeology. Topicality of the research is concretized through the model of solution of the mentioned problems by the way of studying the structure of creative universalism, which is peculiar to **George Averyanov**, concert performer, musical editor, head of Kharkiv cello school during 1960–1991, first vice-rector (1968–1975) and rector (1975–1991) of Kotlyarevsky Institute of Arts (nowadays Kotlyarevsky National University of Arts). The **innovative element** of the research consists in attraction of acme-methodology, namely the acmeocentric approach for determination of originality of creative top in life-creativity of G. B. Averyanov. **The aim of the research** is to determine the facets of artistry and develop the

acmeogram of George Averyanov's performing and pedagogical life-creativity on the basis of application of the acmeocentric approach.

The results of the research consist in development of aspects of performance acmeology, ways of application of the acmeocentric approach with the purpose of building an acmeogram of George Averyanov's life-creativity, determination of facets of his typical cello style of artistry (conditioned by the system of inherent talents in his nature), the rethinking of the achievements of the four cello schools of Ukraine), the introduction of the concept of "cello romanticism" as a stylistic dominant of the performing personality of the Artist.

Conclusions. Acmeological methodology works in full measure after the completion of the life-creativity of the individual, when the life-creative arc, traced by the soul and inspired work of the musician, is shaped. When the researcher's gaze is distanced (detached) from the life-creativity of the "hero", it becomes possible to construct an acmeogram of the artist's performance and pedagogical activity. An analysis of Averyanov's life work has made it possible to establish the facets of his inherent artistry, formed as a result of interaction between his natural giftings, as well as the musical and cultural chronotopes of Ukraine, generalized in his activity; to define the Kharkiv period as an embodiment of the musician's performing and teaching acme; to present the structure of universalism, characteristic of his creative individuality as a four-component ("four-activity", according to O. Komenda, 2020): hypostases of concert performer, musical editor, pedagogue, musical activist.

■ **Key words:** cello school of G. Averyanov, facets of artistry, cello romanticism, universal creative personality, chronotope change, acmeocentric method of research, performer-teacher acme, acmeogram of performer-teacher life-creation, acmeological time-space.

REFERENCES

- Averianov, H. B. (1978, February 16). Kuznia mytetskykh kadriv [Forge of artistic personnel]. *Kultura i zhyttia [Culture and life]*, 14 (2399) [in Ukrainian].
- Druskin, M. (1987). O biograficheskom metode [About the biographical method]. In *Druskin, M. Ocherki. Stati. Zametki [Essays. Articles. Notes]*, pp. 232–243. Leningrad: Sovetskiy kompozitor [in Russian].
- Komenda, O. I. (2020). *Universalna tvorcha osobystist v ukrainskii muzychnii kulturi [Universal creative personality in Ukrainian musical culture]*.

- (Extended abstract of Doctoral diss.). Ukrainian National P. I. Tchaikovsky Academy of Music. Kyiv, 33 [in Ukrainian].
- Rostropovich, M. L. (1966). Rost masterstva. Itogi konkursa dlya violonchelystov [Mastery growth. Results of the competition for cellists]. *Muzykalnaya zhizn [Music life]*, 8, p. 4 [in Russian].
- Roshchenko, O. H. (2019). Muzykoznavche akme Natalii Savytskoi: na shliakhu do muzykolohichnoi akmeolohii [Musicological acme of Natalia Savitskaya: on the way to musicological acmeology]. *Visnyk NAKKKiM [National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald]*, 2, 251–255 [in Ukrainian].
- Roshchenko, Ye. G. (2006). Pamyati G. B. Averyanova: shtrikhi k tvorcheskomu portretu rektora i artista [In memory of G. B. Averyanov: touches to the creative portrait of the rector and artist]. *Problemy vzaiemodii mystetstva, pedahohiky ta teorii i praktyky osvity [Problems of interaction of art, pedagogy and theory and practice of education]*. Kharkiv, 18, 57–67 [in Ukrainian].
- Roshchenko, Ye. G. (2013). Universalizm tvorcheskoy lichnosti violonchelista G. B. Averyanova [The universalism of the creative personality of the cellist G. B. Averyanov]. *Naukovyi visnyk Odeskoi natsionalnoi muzychnoi akademii imeni A. V. Nezhdanovi [Scientific Bulletin of the Odessa National Music Academy named after A. V. Nezhdanova]*, 17, 317–328 [in Ukrainian].
- Savytska, N. V. (2008). *Khronos kompozytorskoi zhyttietvorchosti [Chronos of composer's life and work]*. Lviv: Spolom, 320 [in Ukrainian].
- Schelkanovtseva, E. M. (1992). Kafedra strunnykh instrumentov. G. B. Averyanov [Department of string instruments. G. B. Averyanov]. In *Harkovskiy institut iskusstv im. I. P. Kotlyarevskogo. 1917–1992 [Kharkiv Institute of Arts named after I. P. Kotlyarevsky. 1917–1992]*, pp. 175–177. Kharkiv [in Ukrainian].
- Shchelkanovtseva, O. M. (1998). Deiaki rysy vykonavskoi ta pedahohichnoi systemy H. B. Averianova [Some features of the executive and pedagogical system of G. B. Averyanov]. *Muzychna i teatralna osvita na Ukraini: istorychnyi ta metodolohichni aspekty [Music and theater education in Ukraine: historical and methodological aspects]*. Proceedings of the scientific-methodical conference of the teaching staff of the Kharkiv Institute of Arts, December 28–29, 1998 (pp. 50–52) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19 березня 2021 року.